

Kansallisuuskysymys Neuvostoliitossa 1980-luvulla

Neuvostoliitto oli laaja, 290 miljoonan asukkaan monikansainen liittovaltio, jonka hallintorakenne alueellisesti ja kansallisuuksien jakautumisen osalta oli vaikeasti hahmotettavissa. Määritettyjä kansallisuuksia oli yhteensä noin 140, joista pienimmät olivat jo katoamassa olevia kansansirpaleita. Siperiassa ja Kauko-idässä oli noin 40 kansallisuuden alueet, mutta myös huomattavasti suppeammalla Kaukasian alueella oli saman verran kansallisuuksia. Lisäksi Volgan alueella asusti 25 kansallisuutta.

Kansallisuuspolitiikan alkuperäinen lähtökohta oli se, että Neuvostoliitto toimi ”kansojen sulatusuunina”. Tarkoitus oli kasvattaa ”neuvostoihminen” ja päästä siten eroon kansallisuuskiistoista. Tätä ideologiaa vaalittiin aivan viimeiseen asti, vaikka 1980-luvun lopulla kansallisuusongelmat pahenivat ja lopulta hajottivat koko liittovaltion. Pienet kansat kokivat kansojen sulatusperiaatteen vaaraksi olemassaololleen, mutta myös venäläiset huomasivat olevansa vaikeuksissa, kun Venäjän neuvostotasavallan alueella muiden kansallisuuksien osuus kasvoi. Toisaalta venäläisiä asui muiden neuvostotasavaltojen alueella 25 miljoonaa.

	Venäläisiä	Slaaveja
Venäjä	81,5 %	85,3 %
Kazakstan	37,8	40,2
Latvia	33,9	40,6
Viro	30,0	35,2
Ukraina	22,0	96,4
Kirgisia	21,5	24,0
Valko-Venäjä	13,2	98,0
Moldova	12,9	28,7
Turkmenistan	9,5	10,5
Liettua	9,4	19,3
Uzbekistan	8,3	9,2
Tadzhikistan	7,5	8,3
Georgia	6,3	7,0
Azerbaidzhan	5,6	6,1
Armenia	1,6	1,9

Eri kansallisuuksien sekoittumisesta ja ei-slaavilaisen väestön suuresta määrästä saa käsityksen tarkastelemalla venäläisten ja slaavien (lähinnä venäläiset, ukrainalaiset, valkovenäläiset) osuutta eri neuvostotasavaltojen väestöstä vuoden 1989 väestönlaskennan mukaan.

Eurooppalainen väestönosa oli suhteellisesti vähentymässä verrattuna aasialaisiin tai kristityt verrattuna muslimeihin. Tästä väestösuhteiden muutoksesta oli kehittymässä ongelma, kun pidettiin kiinni Moskovan tiukasta johtoasemasta.

Neuvostoliitossa asui 1980-luvun lopulla myös kaksi miljoonaa saksalaista, joiden esi-isät olivat muuttaneet sinne lähinnä 1700-luvulla. He olivat asuneet pääosin Volgan varressa, mutta toisen maailmansodan loppuvaiheissa Stalin määräsi saksalaiset karkotettavaksi Keski-Aasiaan. Stalinin aikana tehtiin paljon muitakin väestönsiirtoja, joista paluumuuton vuoksi syntyi vaikeuksia Neuvostoliiton loppuaikoina. Toisaalta saksalaiset muuttivat Saksan yhdistymisen jälkeen suurelta osin esi-isänsä maahan ja juutalaiset Israeliin. Tässä yhteydessä Neuvostoliitto ja seuraajavaltiot menettivät hyvää työvoimaa.

Lähteet: Jyrki Iivonen, Neuvostovallan viimeiset vuodet (Gaudeamus 1992), s. 102-216; Nations & Politics in the Soviet Successor States (eds. Ian Bremmer – Ray Taras, Cambridge University Press, 1993); Erhard Stölting, Eine Weltmacht zerbricht. Nationalitäten und Religionen in der UdSSR (Eichhorn Verlag, Frankfurt am Main 1991).
Internet: https://en.wikipedia.org/wiki/Republics_of_the_Soviet_Union ; <http://fi.wikipedia.org/wiki/Neuvostotasavalta>; https://de.wikipedia.org/wiki/Russische_Sozialistische_Föderative_Sowjetrepublik